

lost srednjovjekovnih mletačkih knezova na čelu dubrovačke komune kao i raspojasanost novovjekovnih španjolskih četa, ističući čak njihovo uništenje od strane osmanskog gusara Hajrudina Barbarosse kao pravednu kaznu poslije pohare Konavala. Međutim, s pravom je predbacio Dubrovčanima zanemarivanje intelektualnog rada, tvrdeći da ih trgovina čini mekoputnima (str. 55). Očita je razlika u opisu između onoga čemu osobno svjedoči i u što se sam uvjerio, te onoga o čemu je čitao u drevnim kronikama ili slušao kazivanja svojih domaćina: Dubrovčani su portretirani kao galantni ratnici, hrabri i razboriti državnici, ali i mekoputni ljudi. Osobito je kritičan prema dubrovačkoj mladosti, prema obijesnoj vlasteli koja je, prezirući školu, ujedno iznevjerila očekivanja prirodno nametnuta njezinu plemenitom staležu. Mala Razzijeva galerija nekolicine učenih ljudi kojima se divio u Dubrovniku, od teologa i diplomata Klementa Ragnine i subraće iz Dominikanskoga samostana do pjesnika i latinista Jakova Bone i Damjana Benesse te matematičara i filozofa Nikole Nalješkovića i Nikole Vitova Gozze, našla je svoje mjesto kao čvrst most prema golemom svijetu kulture i znanosti, koji je naš autor, gradeći ga i osobno, pokušao postaviti barem na istu razinu s poslovilčno dominantnom trgovačkom razmjenom i političkim previranjima.

Lutajući duž obje jadranske obale, prepoznajući u ovome gradu skriveno središte osi mediteranskih povijesnih gibanja, Serafino Razzi svojom je "Poviješću Dubrovnika" ponudio bogat izbor tema za širu mediteransku povijest. Na zamišljenom putovanju od Levanta preko podijeljenih španjolsko-francuskih interesa na talijanskoj Čizmi do rijetko pomućena spokoja mletačkih laguna, naš nam pratitelj upućuje niz novih pitanja, ponudivši zauzvrat barem jedan odgovor: kako su nas stranci doživljavali. Iako bi kretanje ovom knjigom nemalo olakšala kazala, ipak ovaj vrijedni izdavački pothvat zaslužuje pohvalu. Nesumnjivo je da su se Razzi i dubrovačka sredina međusobno prožimali, ostvarujući plodnosnu razmjenu na obostranu korist, a na nama je odgovornost da ne zanemarimo tu poduku iz prošlosti.

Relja Seferović

Vesna Miović, *Mudrost na razmeđu: zgone iz vremena Dubrovačke Republike i Osmanskog Carstva*. Dubrovnik: Udruga "Kartolina", 2011, 127 str.

Današnjem izdavaštvu, koje je usmjereno na turistička tržišta, često se upućuje prigovor o diletantskom sadržaju takvih monografija jer su njihovi autori najčešće osobe koje nemaju znanja iz povijesti. S druge strane, našim će se istraživačima baštine nerijetko uputiti prigovor da su njihovi radovi, opterećeni brojnim bilješkama i detaljima, "prestručni" i neprilagođeni širem čitateljstvu. Nedavno je objavljena knjiga kojoj se ova dva prigovora ne mogu uputiti. Vesna Miović, znanstvenica Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, koja je veliki dio svoje znanstveno-istraživačke karijere posvetila istraživanju odnosa Dubrovačke Republike i Osmanskog Carstva i o tome objavila više znanstvenih knjiga i radova, odvažila se to svoje golemo istraživačko iskustvo pretočiti u popularni oblik, razumljiv, dopadljiv i prihvatljiv i onim čitateljima koji se prvi put sreću s Dubrovnikom i njegovom prošlošću.

U knjizi *Mudrost na razmeđu* autorica niže sekvence iz dubrovačke prošlosti, uzbudljive zgone, prepričane istinite povijesne priče. Nastale iz suhoparnih zapisnika i izvještaja, carskih potpisa ovjerenih pečatima, te su priče oživljene, rekonstruirane im je slijed zbivanja, živo su opisani nositelji i izvršitelji povijesnih zadaća, njihovi putovi i njihove sudbine. Povijesna utemeljenost autoričina iskaza uvijek je neupitna unatoč tome što, suživljavajući se s njihovim životima i sudbinama, nadahnuto progovara jezikom i žargonom naše svakodnevice.

U prvom, uvodnom poglavlju ("Dubrovačka Republika između Istoka i Zapada") razrađuje se karakter dubrovačke diplomacije, osobine njenih diplomata i dragomana, te dubrovački odnosi s prvim susjedom Bosnom. U drugom ("Stupovi dubrovačke diplomacije") i trećem poglavlju ("Vratolomije dubrovačkih diplomata") opisane su vještine, ali i promašaji dubrovačke politike i diplomacije. Prikazani su sposobni, ali i potpuno nesposobni dubrovački političari. Prateći tu scenu čitalac može vidjeti koliko je važnu ulogu u politici imao pojedinac, prava riječ koju je izgovorio na pravome mjestu, koliko su važna bila

prijateljstva između osmanskih dostojanstvenika i dubrovačkih poklisara sklopljena za mnogo-brojnih susreta.

U poglavlju “Vrsni znalac osmanskog turskog jezika: dubrovački dragoman”, Vesna Miović opisuje djelatnost važnih posrednika između vladajućeg dubrovačkog sloja i osmanskih velikodostojnika. Kao znalac turskoga jezika, dragoman je bio na usluzi diplomatima, a njegovi kontakti i prijateljstva davali su mu izuzetnu važnost, znatno veću od same prevodilačke usluge. Potom se, u poglavlju “Dubrovački emin”, govori o osmanskome cariniku, zapravo neslužbenom osmanskome konzulu u Dubrovniku, koji je također bio važna karika u svakodnevnom ostvarivanju dobrih odnosa i kontakata između Republike i Carstva.

U poglavlju “Gosti iz Osmanskog Carstva” nižu se zanimljive epizode o osmanskim podanicima u Dubrovniku, priređenim zabavama, o liječenju nekih osmanskih dužnosnika u Dubrovniku. Detalji o imamu i mujezinu u Dubrovniku, o Židovima kao posebno interesantnoj sponi između Osmanlija i Dubrovčana, opisani u poglavljima “Odnosi s Bosnom”, “Imam i mujezin u Dubrovniku”, “Židovi, Dubrovčani, Osmanlije” i “Dah osmanske kulture u Dubrovniku”, svjedoče o toleranciji i međusobnom prihvaćanju, ljubopitljivosti prema kulturi “drugoga”, o dugotrajnome odnosu koji je, unatoč svim oscilacijama, povijesnim previranjima i vjerskim razlikama “izdržao vrijeme”. Zadnje, jedanaesto poglavlje knjige odgovara na pitanje zašto Osmanlije nisu spriječili ulazak Francuza u Dubrovnik. U to poglavlje upletena je i priča o sudbini takozvane “Turske kancelarije” i osmanskih spisa koji se u njoj čuvaju.

Knjiga *Mudrost na razmeđu* argumentirano i znanstveno utemeljeno ističe toleranciju kao važnu značajku dubrovačke baštine. Dubrovačka Republika stoljećima je graničila s Osmanskim Carstvom, pa su u Dubrovnik stalno dolazili osmanski podanici islamske vjere. Uz većinsko katoličko stanovništvo, u Republici je živjela ugledna židovska zajednica. Dubrovčani su stoljećima “vježbali” život uz drukčije religije i kulture. U isto vrijeme, dubrovačke vlasti “vježbale” su kako preživjeti na političkoj sceni uz čitav niz moćnih država, među koje se prije svega ubrajalo Osmansko Carstvo.

U takvim zadanim okolnostima Dubrovnik je postao “otvoreni grad”, a potom i interkulturalni prostor kakvog nije bilo nigdje na području Sredozemlja. U njemu su postojali izolirani prostori, kao što je stan osmanskog emina i židovski geto. Zajednički prostori koji su pripadali svima bile su gradske ulice i trgovi, Knežev dvor, palača Sponza, luka, kazalište, predgrađe Ploče, Lazareti. Tu su se svakodnevno susretale različite kulture. Izolirani i zajednički prostori stvorili su savršeni *modus vivendi*, u kojima je svatko mogao sačuvati svoj identitet i u isto ga vrijeme podijeliti s drugima.

Na koncu, jedanaest poglavlja knjige čine jedanaest različitih, ali povezanih i usklađenih tema, koje su uspješno i uravnoteženo potkrijepljene različitim vrstama ilustracija, od arhivskih dokumenata do fotografija suvremenog Dubrovnika. Knjiga je prevedena i tiskana je i na turskom i engleskome jeziku.

Nenad Vekarić